

hi ha dubte que també corresponia a matisos més pròxims als de l'it. *brigata*: els monjos de St. Cugat no cerquen més que *bergada* per traduir el boccaccesc *brigata* 'colla de gent amiga i alegre, que corre pel món': «Ricaxo, sabent que Caterina en companyie de moltes altres dones ere anada a la mar --- anà vers la sua *bargada*, hon cortesament fon rebut» (D*Ag.*, s. v. *ba*); i el nostre poeta trescentista Leonard de Sors (d'influència més aviat trobadoresca, si bé no feia orelles sordes als corrents d'Itàlia) no s'aparta molt de l'ús boccaccesc en el passatge adduït per *AlcM*.

Es tractava d'un ús especialment propi de la llengua de Boccaccio, car allò que es troba en coetanis com Villani és encara més «uomini armati in piccولة compagnie al soldo d'un signore»; i aquesta accepció especial era també ben catalana, como ho comprova el fet que Andreu Febrer se'n serveix per traduir el text de Dante, quan aquest recorre a d'altres mots més o menys sinònims; per ex. en pendre arrencada el Cant XXII de l'Infern ens mostra els atacs als pobres aretins: «io vidi già cavalier muover campo / --- / corridor vidi per la terra vostra, / o Aretini, e vidi gir *gualdane*, / fedir torneamenti e correr giostra ---», Febrer tradueix (v. 5) *gualdane* «correrie nemiche» per «e viu anar *bargades* / ferir torneigs molt forts ---». En conclusió el grup de *bergant* i *bergada* en la nostra llengua es presenta amb vitalitat i arrelament màxims, i amb gran antiguitat, que en res no cedeixen a cap altra llengua romànica.

En llengua d'oc, en canvi, modernament no és més que un pàllid reflex provincial del fr. *brigand*; existí allí un *bregan* «soldat a pied», mot medieval, però molt rar, del qual no se cita més que un sol testimoni, no datable. És del català indubtablement que passa al cast. *bergante*, fidel reflex del sentit pejoratiu del nostre mot, però tardà, solament documentat a la fi del S. XVI i ben aviat antiquat en la llengua veïna; el caràcter manllevat del mot castellà es comprova, de més a més, per la seva absència en port., per la manca del substantiu abstracte *bergada* i per l'exclusivitat amb què apareix el sentit sever i injuriós, sense cap senyal que hi vagin existir els altres (DCEC I, 444).

El fr. *brigand*, per més que ja es documenti el 1350 (gràcies als excepcionals recursos de la història lexicogràfica francesa) salta a la vista que és un italianisme, no sols pel caràcter limitat del seu significat, solament 'bandoler', sinó pel mer fet de contenir la combinació *-ig-*, impossible en un mot genuí d'aqueixa llengua. En canvi a Itàlia trobem un descabellament tan copiós, arrelat i antic com en català: *brigata* i *brigante* hi apareixen tots dos des de la primera meitat del S. XIV.

Hom ha vacil·lat excessivament en l'acceptació de la bona etimologia, ja suggerida per Storm el 1876 (*Rom.* v, 171). M-Lübke (*REW*, 1299) s'hi oposà i això ha fet que els seus seguidors es mantinguessin negatius o vacil·lants.² Però no hi ha cap dificultat real a partir del verb cat. i oc. *bregar* 'maldar, esforçar-se, lluitar per', it. *brigare* 'treballar, esforçar-se (d'on el manlleu fr. *briguer les honneurs*, *briguer le consulat*, etc.).⁶⁰

En tots tres idiomes derivava d'ací sense dificultat *brigante*, *bregan*, *bergant* en el sentit de 'el qui brega o treballa manualment, durament', i sobre això es formava simultàniament el subst. *bergada*, *brigata*.³

És ben sabut que en català és freqüent que repretònic es torni *er*: *pervere*, *fernell*, *Garvet*, *bersol*, *far-gata* (cat. ant. en Terlingen, 245) en particular *bergar* i *bergadores* en lloc de *bregar* 'batre el cànem per separar-ne la fibra'. Si en el nostre cas, a diferència d'aquests altres, aquest desplaçament de la *r* és quasi constant, és perquè ací al canvi de *bergada* en *bergada* hi ajudà la contaminació d'*albergada* 'campament de soldats' (ja freqüent en Jaume I) que significava una cosa ben semblant.⁴

L'única raó que sabé trobar Meyer-Lübke contra aquesta clara etimologia, és de les que no valen res: que *brigante* i *brigata* apareixen amb *i* no solament en toscà sinó també en alguns parlars del Nord d'Itàlia que tenen *bregare* per 'bregar'; però salta a la vista que si aquests parlars poguessin tenir cap pes, una llengua literària, multiseccular, que se'ls oposa en forma constant, l'anullaria amb escreix, i que amb el català van d'acord les altres llengües com l'occità, el castellà i l'italià mateix, en la fonètica del qual és correcta aquesta *i*; és evident que aquestes formes recents de dialectes italians, són preses o estan influïdes de la forma toscana i literària. Fins un lingüista, tan valorador dels dialectes italians, com Rohlfs ha acceptat en els últims anys que l'it. *brigante* és un derivat de *brigare*.⁵

DERIV.: *Bergantejar*. *Bergantada*. *Bergantell* 'minyó' mall. [1840, T. Aguiló; sentit a Sineu, etc.], cf. el men. *berganta*, supra. *Berganteria*.

Berganti 'nau de dos pals i botavara' [1254],⁶ derivat de *bergant* en el sentit de membre d'una brigada de soldats', amb el qual compararen aquest vaixell per la seva lleugeresa; l'it. *brigantino*, que es documenta des del S. XIV antigament, fins al S. XVI, no fou més, també, que un «piccolo bastimento da scorta» i antigament apareix en variants més semblants a la catalana: *bregantino* en el venecià Marin Sanudo, c. 1500 (Kahane, *Byz.-Ngr. Jb.* xv, 101, i ja també en alguna font del S. XIV), *bergantino* en el S. XVI; en el Migdia de França apareix des de 1472 (*brigantinus* b. ll.), i el fr. *brigantin* [S. XIV], manllevat de l'it.;⁷ des del cat. passà al cast. *bergantin* [c. 1490, DCEC I, 444]; aquesta documentació obliga a rebutjar l'afirmació de Vidos i Terlingen que des de l'italià vagi passar al castellà i al català. *Bergantina*, oc. ant. *bergantina* = fr. *brigandine* 'cota de malla' (PSW, i en doc. landès de Saint Sever a. 1510; Millardet, *Recueil de Textes*, p. 259b).

¹ Amb pronúncia més vulgar, *bergant*, *-ta*, ens adverteix el collector, p. xxii. — ² Fins i tot un especialista italià tan savi com Migliorini hi acluca els ulls, en la seva nota de *VRom.* I, 68-9. I és perquè l'italià posseeix un grup de mots en *-ante* no acompanyats d'un verb en *-are* (o en els quals aquest verb s'ha antiquat), com *bracciante* al costat de *bracciata*; i com que Migliorini dedica el seu ar-